

FM, suomentaja Päivi Paloposken juhlapuhe Muolaan pitäjäjuhlassa Ypäjällä 24.7.2022

Hyvät muolaalaiset, muolaalaisten jälkeläiset, muolaalaisten ja Muolaan ystävät!

Tämän äsken julkaistun kyläkirjan inspiroimana minäkin puhun paikasta, maisemasta, paikannimistä ja niiden merkityksestä muistelemisessa ja muistamisessa. Minullakin on oma erityinen paikkani Muolaassa – Soittolan kylä Vuotjärven rannalla.

Kun evakkokarjalaiset muistelevat, heidän puheensa kiertyy lähes aina johonkin tiettyyn paikkaan menetetyssä Karjalassa. Kulttuurintutkijoiden mukaan karjalainen muistiyhteisö ja sen kulttuuri löytyykin ennen kaikkea toistuvista paikkoihin liittyvistä tarinoista.

Yleisemminkin muistaminen ja muistot kiinnittyvät vahvasti erilaisiin paikkoihin ja maisemiin. Yksilön ja yhteisön käsitys menneestä ja sen kautta myös itseymmärrys kytkeytyvät konkreettisiin asioihin ja paikkoihin ja niihin liittyviin kertomuksiin ja merkityksiin.

Paikan tunteminen sitoo meidät siihen yhteisöön, joka tuntee tai tunnistaa samat paikat.

Maisemat taas muodostuvat paitsi siitä, minkä voimme omin silmin nähdä, myös siitä, mitä meille on kerrottu. Näistä maisemaan kiinnitetyistä tarinoista voi tulla luonnonympäristöä olennaisempi osa itse maisemaa.

Maisemaan liittyy myös siinä vuosien saatossa asuneiden ihmisten ketju: he ovat sitä muokanneet ja jättäneet siihen omat merkkinsä meille perinnöksi. Juuri edellisten sukupolvien elämisen kautta jokin miljöö tulee meille merkitykselliseksi.

Kadonneessa, menetetyssä maisemassa on vielä enemmän voimaa kuin siinä, joka on saanut pysyä samana sukupolvien ajan. Meihin kaikkiin on kerrostunut paikkoja, jotka ovat merkinneet paljon tuntemillemme ihmisille. Ja vaikka emme ole niitä välttämättä edes nähneet, ovat ne meillekin sen vuoksi merkityksellisiä.

Paikat ja niiden nimet mahdollistavat kauan sitten kadonneiden ihmisten ja tapahtumien muistelun. Muistelussa korostuvat kertomukset siitä, mitä tapahtui missäkin paikassa, missäkin rakennuksessa, missäkin kylässä? Keitä paikoissa asui ja vaikutti? Millaisia olivat ihmiset ja millainen oli heidän elämänsä noissa paikoissa?

Paikannimet kantavat mukanaan menneisyyttä, ja nimen kuuleminen tai lausumien on linkki menneisyyden kokemuksiin – niin rauhan kuin sodankin ajan – tai kertomuksiin paikasta Karjalassa tai vaikka kotiseutumatkasta sinne.

Paikannimien kautta yksilöiden elämä on osa historiaa ja tämä päivä ja nykyinen olinpaikka linkittyvät menneisiin aikoihin ja paikkoihin. Yhteisön jatkuvuuden kannalta viittaaminen tuttuihin nimiin ja tuttuihin tarinoihin on tärkeää, sillä niiden kautta henkilökohtaiset kokemukset ja muistot yhdistyvät yhteisiin.

Nimet ovat silläkin lailla hyviä muistinpaikkoja, että myös nuorempien sukupolvien on mahdollista tarttua niihin, sillä ne eivät vaadi syvempää tuntemusta. Mutta ne voivat toimia väylänä, jonka ympärille voidaan kartuttaa tietämystä.

Minun paikkani Muolaassa on Soittolan kylä. Tai eihän se aivan 'minun' ole, sillä olen vasta sodan jälkeen syntynyt enkä siellä siis koskaan asunut.

Mutta molemmat vanhempani olivat Soittolasta. Isäni oli Toivo Paloposki, Yljärven Toivo, ja äitini Ekmannin Salme Väärästämäestä. Mummoistani toinen oli naapurikylästä Karhulasta, toinen vähän kauempana olevasta naapurikylästä, Vesikkalasta; isäni isänpuoleista sukua löytyy Soittolasta monta sukupolvea taaksepäin, äitini isänisä taas oli muualta Soittolaan tullut. Paloposki-nimeä vilisee niin isän kuin äidin puolella sukua.

Soittola edustaa hyvin muolaalaista kylää, joita oli yli 60. Lukiessa kyläkirjan kyläkuvauksia huomaa sen hyvinkin keskivertomuolaalaiskyläksi: se sijaitsi järven rannalla niin kuin suuri osa Muolaan kylistä. Sen asukkaat elättivät itsensä pääosin maanviljelyllä. Kylässä oli koulu ja kauppa. Myös kooltaan se oli keskiverto.

Soittola sijaitsi Vuotjärven pohjoisrannalla Hanttulan ja Karhulan kylien kanssa. Yhdessä niitä joskus nimitettiin Vuotjärven kyläksi. Vuotjärvi taas sijaitsi Muolaan kaakkoiskolkassa Kivennavan rajalla: pitäjien raja kulki järven poikki; eteläranta oli jo Kivennapaa.

Jos lähdettiin kylistä koilliseen, tultiin Jaarilaan ja Lehtokylään; pohjoiseen mennessä taas Telkkälään, Vesikkalaan ja Harvolaan; lännessä – jo vähän kauempana - tuli vastaan Perkjärven kylä ja lounaaseen kulkiessa Ilola. Etelään mennessä tultiinkin jo Kivennavan puolelle.

Linkkinä suureen maailmaan oli Soittolan länsilaitaa kulkeva Viipurin ja Pietarin välinen maantie, joka oli Kannaksen valtavyhlä. Matkaa Viipuriin oli noin 50 kilometriä, sotaa edeltävälle rajalle kolmisenkymmentä ja Pietariin n. 80 kilometriä.

Ennen talvisotaa järven pohjoisrannalla oli 76 taloa ja asukkaita noin kolme ja puoli sataa. Soittola oli kylistä suurin: 30 taloa ja noin 140 asukasta, Karhulassa ja Hanttulassa molemmissa satakunta.

Soittolan talot alkoivat Viipuri-Pietari-valtatiestä, ja niiden nauha kulki rinteellä kauempana järvestä ja Väärässämäessä valtatiestä erkanevan, Muolaan kirkolle ja kohti Valkjärveä vievän maantien varrella ja vielä tästä tiestä järven suuntaan lähtevän kylätien molemmin puolin.

Talojen kotipellot laskeutuivat kohti järveä. Pelloilla kasvatettiin viljaa, perunaa, heinää ja vähän eksoottisempaa tattaria.

Järven rannalla kalastus oli tietysti tärkeää ruoan hankintaa.

Suomen kuullessa Venäjään kyläläiset kävivät kauppamatkoilla Pietarissa.

Aina talvisotaan asti kylien miehet kävivät myymässä Kyyrölän savipajoissa valmistettuja astioita läntisessä Suomessa. Nämä talviset, viikkojakin kestävät kauppamatkat olivat tärkeä tulonlähde monessa taloudessa. Yljärven Antlasta isäni Ville-setä kävi reisussa ja toi taloon rahaa, kun taas veljensä Juos hoiti talon ja tilan ja toi leivän pöytään.

Soittolassa oli Vuotjärven koulu, jossa kävivät myös Hanttulan ja Karhulan lapset. Opettaja Rauhaniemen opetuksessa koulua käyneet muistivat oppimansa luultavasti koko loppuelämän: lapsena minusta tuntui kuin kaikki aikuiset olisivat osanneet ulkoa kuin vettä vaan lämpömittarin määritelmän, runoja Vänrikki Stoolista, kymmenen käskyä selityksineen.

Kaiken kaikkiaan tyyppillinen muolaalaiskylä!

Ensimmäiset kirjalliset maininnan Vuotjärven kylistä löytyvät 1500-luvun asiakirjoista. Alun perin kylät kuuluivat Kivennavan pitäjään, mutta 1600-luvulla ne liitettiin Muolaaseen.

Lahjoitusmaa-aikana 1700-luvulta 1800-luvun loppupuolelle kylien maat ja talonpojat kuuluivat Pällilän hovin alaisuuteen.

Lahjoitusmaahovien omistajat olivat korkeaa venäläistä aatelia. Heidän perintönään jäi Kannakselle, etenkin sen merenrantapitäjiin mutta myös Muolaaseen, vahva venäläinen huvila-

asutus. Muolaaseen sitä syntyi lähinnä niiden järvien rannalle, joihin oli helppo pääsy Perkjärven ja Leipäsuon eli Galitsinan rautatieasemilta.

Mutta Soittolassakin oli kaksi venäläisomistuksessa ollutta huvilaa, vaikkei se lähellä asemia ollutkaan: oli tohtorin taatsa ja aptiekkarin taatsa.

Lahjoitusmaakauden päättyessä 1800-luvun lopulla Suomen valtio osti lahjoitusmaat, ja lunastettuaan maat talonpojat saivat perintökirjat niihin. Näistä perintötiloista sitten vuosien myötä lohkottiin pienempiä palstoja uusille sukupolville tai uusille Soittolaan tulijoille.

1700-luvulla Soittolassa tiedetään olleen Iivosen, Kanteen, Mäkeläisen ja Paloposken talot. Ennen talvisotaa näiden alkuperäisten nimien lisäksi kylässä oli myös uusia sukunimiä: oli Kauko, Okker, Karhi, Paija, Koskelin, oli Salmi, Poutiainen, Henttinen, Huittari, Rauhaniemi, Talas ja Ekman.

Tuttuja nimiä ypäjäläisille!

Soittolalaisten sijoituspaikka sotien jälkeen oli Ypäjällä, samoin kuin muidenkin Vuotjärven rantakyläen, Hanttulan ja Karhulan, ja muutaman muun Muolaan kylän: Ala-Kuusaan, Paakelin ja Kallaisten asukkaiden. Kaikkiaan kannakselaisille eri kylistä muodostettiin tänne Ypäjälle 455 tilaa.

Tänään Vuotjärven kylien alue on nimeltään Podgorje ja se toimii paljolti pietarilaisten loma-alueena. Vuotjärven pohjoisrannalle on rakennettu suuria lomakyliä, ja myös järven länsipään ja Pietariin johtavan tien väliseen notkoon on noussut vartioitu loma-asuntosalue.

Soittolan taloista vain koulurakennus on säilynyt tähän päivään saakka lähes entisellään ja hyväkuntoisena, sillä se on toiminut leningradilais- ja sittemmin pietarilaislasten kesäleirien pitopaikkana.

Kesällä 1990 oli kotiseutumatkalaisten sen vuotisen käynnin kohokohta oli pääsy vanhaan koululuokkaan. Paikka nosti koulumuistot elävinä pintaan ja 1930-luvun koululaiset vertailivat innoissaan muistojaan: missä kukakin istui, missä oli kateederi, mitä Opettaja sanoikaan, mitä Opettajanrouva. He eivät lainkaan jaksaneet kuunnella pioneerileirin johtajan selostuksia talon toiminnasta ja saavutuksista.

Opettajan perhekin asettui sodan jälkeen Ypäjälle; isäni perheen evakkokodin Antlan naapuriksi, Antlan, joka on yhä serkkujeni hallussa.

Soittolan yhteisö siirtyi tänne Ypäjälle. Täällä jatkettiin elämää jossain mielessä niin ko enne Muolaas. Puhuttiin samaa murretta, jaettiin samat kokemukset. Oli samoja sukulaisia ja naapureita, joita nimitettiin kotikylässä vakiintuneilla nimillä, joiden logiikka perustui perheiden historian tuntemiseen: Paloposkia oli antlaisii, yljärvöisii, 'juhanlaisii, kustalaisii, tuomalaisii, oli alaja ylätuomalaisii. Oli käytössä eräänlainen kaksoisjärjestelmä: ypäjäläiset tunsivat nämä ihmiset heidän virallisilla sukunimillään, kannakselaiset omillaan.

Ypäjän mummoloissa kesätyttöinä minut ja sisareni Ulla esiteltiin karjalaisyhteisössä Yljärve Toivo tyttöinä, ja kaikki osasivat oitis sanoa minun olevan antlaista, sisareni taas ekmanlaisnäköä.

Ypäjällä – tai millä muulla evakkopaikkakunnalla tahansa – tämä ensimmäisen ja toisen polven evakkoyhteisö oli vielä pitkään kiinteä, mutta yhteydet alkoivat sittemmin löystyä, kun toista polvea siirtyi työn perässä muualle – niin kuin vanhempani pääkaupunkiseudulle – ja paikkakunnalle jäänyt alkoi integroitua paikkakunnan alkuperäiseen väestöön – niin kuin setäni Vilho, joka meni naimisiin ypäjäläistytön kanssa.

Murre ja siihen kuuluneet kielikuvat alkoivat kadota, kun luonnollinen puheympäristö katosi. Karjalaisuus ja muolaalaisuus muuttui vääjäämättömästi ajan mukana.

Kylät Muolaassa menetettiin, ja paikat ja maisemat ovat muuttuneet, kadonneet – unohtuneetkin. Ne olivat pitkään saavuttamattomissa tai ainakin vaikeasti saavutettavissa, kunnes 1990-luvun poliittiset muutokset toivat ne ulottuville. Nyt on taas uusi tilanne: tänä keväänä on pääsy niihin loppunut tai ainakin vaikeutunut. Ehkä toistaiseksi – ehkä lopullisesti. Mitä se merkitsee seuraavien sukupolvien käsitykselle Muolaasta ja mitä se merkitsee muolaalaisuuden jatkumolle?

Mutta toisaalta – menetetty paikka ei voi olla todellinen, ei edes niille, joille se kerran oli asuinpaikka. Jokaisella on muistoissaan omansa, joka koostuu omista kokemuksista mutta myös kuulluista kertomuksista.

Minun Soittolani – ja evakkojen jälkeläisten ensimmäisen polven omat 'soittolat' ylipäätään – on pantu kokoon ennen muuta kertomuksista, joita kuulumme elämämme alusta alkaen. Siihen Soittolaan kytkeytyy tiiviisti evakkopaikkakunta vanhan kotikylän ihmisineen ja tarinoineen, joita he 'oikeasta' Soittolasta kertoivat.

Niinpä minun Soittolani onkin varmaan yhtä paljon se Ypäjällä ollut evakko-Soittola kuin se 'oikea' Kannaksella.

Kuvani Soittolasta ja koko Muolaasta on suodattunut isovanhempieni, enoni Eeron ja vanhempieni Salmen ja Toivon ja muiden muolaalaisten kertomuksista, joihin on lisätty myös omia kokemuksia ja kuvitelmia ja joille jo 60-luvulla alkaneet kotiseutumatkat ovat antaneet konkreettisia raameja ja tämän kyläkirjan kaltaiset julkaisut lisää rakennuspuita.

Seuraavan polven jälkeläisen, sisarentyttäreni, mielessä oli sekoittuneena kaksi yhtä lailla myyttistä paikkaa: Soittola ja Ypäjä. Hänen isovanhempiensa tarinoista hänelle oli syntynyt kuva, jossa oli epäselvää, viittasivatko nimet yhteen vai kahteen paikkaan ja mikä oli niiden suhde. Hänen Soittolansa on jo pikemminkin kertomus kuin oikea maantieteellinen paikka, vaikka hän on sen 2000-luvulla nähnyt.

Fyysisen paikan saavuttamattomuus teki Soittolasta, Muolaasta, Karjalasta, myyttisen ja ajattoman paikan, joka on säilynyt muistissa muuttumattomana. Se on kuva, jonka me perimme. Meille välittyi kuva, joka oli pysähtynyt sodan alkuun, mihin tavallinen elämä siellä päättyi.

Sotakin loppui aikanaan, mutta se ei ole vielä kukaan mennyttä. Karjalaisen kulttuurin tärkein kertomus onkin kertomus menetetyistä kotiseudusta. Sen kertomista jatketaan yhä.

Tutkimuksen mukaan evakkokarjalaisuutta leimaavia piirteitä ovat muistaminen ja muistojen välittäminen. Karjalaiset yhteisöt rakentavat itseään muistojen kautta niin vahvasti ja niin tietoisesti, että voidaan otaksua niiden unohtaneen menneisyydestä paljon vähemmän kuin monien muiden modernien yhteisöjen.

Yhdessä muistelemisesta ja muistamisesta on syntynyt jaettu käsitys menneestä Karjalasta, kollektiivinen muisti, jonka kautta voidaan muistella asioita ja tapahtumia, joissa ei ole itse ollut läsnä eikä henkilökohtaisesti kokenut niitä. Näin nuoremmatkin karjalaistaustaiset voivat osallistua vuosikymmenten takaisten tapahtumien muistelemiseen: elämän, maiseman, kylän, ja sitten sodan ja kotiseudun menettämisen.

Haluan omistaa tämän puheeni koronakeväänä 2020 kuolleelle enolleni Eero Ekmanille, teidän monien tuntemalle ypäjäläiselle Soittolan pojalle ja todelliselle tarinoijalle, jonka koko elämää määrittä kotikylä Muolaassa ja sen menetys. Eerolla oli tilanteeseen kuin tilanteeseen kerrottavana omakohtainen muisto tai kuultu juttu kotikylästä. Hän osasi tarinoillaan lohtia maiseman ja ihmiset niin eläviksi, että kuulija tunsikin kulkevansa hänen mukanaan pitkin Soittolan kujasii kohti järveä tai kohtaavansa Pekkolaista Junan tai Esa Annin Talaksen myllyllä.

Lopetan kirjailija Sirpa Kähkösen sanoihin menetetystä kodista ja muuttuneesta ja tuhotusta kotimaisemasta: ”Ja jos oikein tarkkaan katsoo, sanoista ja ikävästä rakennettu talo asukkaineen häivähtää tontin laidassa. Mikään ei katoa kokonaan niin kauan kuin joku sen muistaa.”